

‘Het behoud van heel Israël’

Recensie RD – 6 maart 2015

Prof. dr. M.J. Paul

Bram Maljaars, *Heel Israël zal behouden worden. Een kritisch onderzoek van de gangbare exegese van Romeinen 11, speciaal vs. 26*. Uitgeverij Aspect, Soesterberg, 2015. ISBN 9789461536167. 299 pagina's. Prijs € 19,95.

De auteur heeft reeds in 1976 zijn Israëlvisie gepubliceerd onder de titel ‘Niet allen Israël’, maar dat boekje is volgens hem nagenoeg doodgewegen. Als neerlandicus heeft hij zich daarna op andere zaken gericht, zoals op een proefschrift over het Wilhelmus. Nu is het tijd voor een veel uitgebreidere studie over Romeinen 11 om zijn inzichten naar hetzelfde academische niveau te tillen. Na de inderdaad grondige behandeling van het onderwerp volgt een Engelse samenvatting, een flinke literatuurlijst en een beknopt zakenregister.

De belesenheid van de auteur dwingt respect af: hij verwerkt veel Nederlandse, Engelse, Duitse en Franse literatuur (uit allerlei richtingen) en gaat ook goed in op het Grieks van het Nieuwe Testament. Hij bedankt dr. Steven Paas Sr., die hem met raad en daad terzijde stond. Dr. Maljaars is zich goed bewust van de gevoeligheid van het onderwerp en van zijn eigen visie. Hij geeft ook aan dat zijn boek noodzakelijk polemisch van aard is. Dit is inderdaad het geval, maar gelukkig overheerst de zakelijke toon die bij een academisch werk past.

De auteur begint met het aanvoeren van argumenten om de gangbare uitleg op voorhand te betwifelen. Daarna komt de standaarduitdrukking ‘heel Israël’ aan de orde. Opmerkelijk is de stellingname van de auteur dat de aanduiding ‘Efraïm’ bij Paulus de heidenen aanduidt. Daarna volgen extra argumenten uit het gehele Nieuwe Testament, zodat over ‘nieuw licht op Romeinen 11’ gesproken kan worden. Tot slot volgt een bespreking van de verzen 11-15 ‘hun aanneming het leven uit de doden’.

De auteur bestempelt de opvatting dat ‘heel Israël’ doelt op het etnische Israël als ‘de gangbare exegese’ en de gedachte dat de Kerk of de Gemeente het geestelijk Israël is, als ‘de traditionele exegese’. Zelf voert hij veel argumenten aan dat de traditionele exegese de beste is. Er valt echter nogal wat af te dingen op deze typering. Inderdaad is de eerste opvatting de laatste decennia gangbaarder geworden, maar deze is ook al vanaf de vroege kerk aanwezig, zoals bij Augustinus. De gehele kerkgeschiedenis toont een wonderlijke mengeling van ‘vervangingsdenken’ en van geloof in een toekomstige bekering van het Joodse volk. Dat wekt op zijn minst de suggestie dat voor die bekering krachtige Bijbelse argumenten aanwezig zijn. Maljaars ziet dat echter anders. In het hoofdstuk waarin hij de gangbare uitleg op voorhand betwifelt, bestrijdt hij dat het Nieuwe Testament die verwachting kent. Er is hier geen gelegenheid daarop in te gaan, maar naar mijn overtuiging is die verwachting wel degelijk aanwezig en moeten de genoemde teksten anders uitgelegd worden dan hier gebeurt. Uit het Oude Testament voert de auteur alleen Daniël 10 en 12 aan, terwijl de overige Bijbelboeken buiten beschouwing blijven. Het is erg jammer dat hij niet ingaat op allerlei gedeelten uit Deuteronomium, Jesaja, Jeremia, Ezechiël en nog meer profetische boeken (zoals Zacharia) die wijzen naar een toekomstige bekering van het volk Israël. Dat toekomstperspectief is gebaseerd op de relatie tussen het verbond met Abraham, het verbond aan de Sinaï, het verbond met David en het nieuwe verbond. Alleen al op grond hiervan valt een toekomstige bekering van het volk Israël te verwachten, ongeacht de uitleg van Paulus. Wie hier begint, en de volgorde van Gods heilsgeschiedenis aanhoudt, leest uiteraard

Romeinen 9-11 tegen die achtergrond. Dat is een andere benadering dan beginnen bij Romeinen 11 om slechts uit de gebruikte begrippen en de context uit te maken wat de meest waarschijnlijke uitleg is.

Hoofdstuk 3 van het boek bespreekt de term 'Israël', om te bezien of die wel steeds op dezelfde manier gebruikt wordt. De auteur wijst naar Romeinen 9:6, waar Paulus een dubbele betekenis gebruikt: 'niet allen die uit Israël zijn, zijn Israël'. Dit is een terechte waarneming, en de tweede keer heeft het woord een beperktere betekenis: het ware Israël. Het is echter duidelijk dat de tweede groep, de ware gelovigen, onderdeel zijn van het volk Israël, en dat geen andere volken hiermee aangeduid worden. Dit pleit tegen de latere uitleg van Maljaars dat met 'heel Israël' de Kerk uit Israël en de volken aangeduid wordt. Zo gebruikt Paulus nooit de term Israël. Wie het citaat van Paulus uit Jesaja 59 in zijn verband leest, komt ook tot de conclusie dat dit heil voor Israël is. De Verlosser zal uit Sion komen en de goddeloosheden van Jakob afwenden. Ook de term 'Jakob' wijst duidelijk naar het etnische Israël, en dat geldt evenzeer voor de uitdrukking 'verbond'.

Wilhelmus à Brakel schreef reeds in 1700 in zijn 'Redelijke Godsdienst': 'Om alle heimelijke twijfelingen te voorkomen, heeft men te weten, dat in het gehele N.T. door het woord Israël nooit de gelovigen, de kerk des N.T. genoemd wordt, maar dat daardoor altijd de Joodse natie verstaan wordt, in tegenstelling en afscheiding van alle andere'.

Hierna bespreekt hij de genoemde dubbele betekenis in Romeinen 9:6-8 en ook Galaten 6:16. In de laatste tekst staat: 'vrede en barmhartigheid over hen en over het Israël van God'.

Maljaars meent dat Paulus bedoelt: 'hen, dat wil zeggen het Israël van God', zodat ook christenen uit de heidenen in Galatië met het woord Israël aangeduid worden. Brakel kiest echter terecht voor de opvatting dat twee groepen bedoeld zijn. Dit ligt grammaticaal meer voor de hand, maar bovendien heeft dat te maken met het consequente taalgebruik: Israël betekent het fysieke volk of het gelovige deel daarin (de 'rest'), maar het woord is nooit een aanduiding voor de gemengd samengestelde Kerk. Dit standpunt heeft ook te maken met de algehele interpretatie van de brief aan de Galaten, die gericht is tegen Judaïsten, niet tegen Joodse christenen. Ook heeft dat te maken met het feit dat de apostel Paulus de verschillen tussen christenen uit de Joden en de volken niet opheft (zoals velen denken). Om die reden laat hij in de tweede helft van het boek Handelingen zien tot welke groep hij behoort (bijvoorbeeld in Hand. 21). Deze bredere verbanden ontbreken echter in het boek van Maljaars en hij concentreert zich op de uitleg van afzonderlijke teksten.

De auteur verwacht van de lezers dat zij een Bereëer-houding aan zullen nemen, door na te gaan of het allemaal zo is (Hand. 17:11). Ik ben graag bereid dat te doen, en ben al tientallen jaren met deze zaken bezig. Wat deden de inwoners van Berea? Zij analyseerden niet de brief aan de Romeinen, maar als Joden onderzochten zij 'de Schriften' of de boodschap van Paulus daarmee in overeenstemming was. Zij onderzochten de boeken Genesis tot en met Maleachi, en velen kwamen tot geloof in Jezus Christus. Inderdaad getuigt het Oude Testament van Hem. Maar als nu gevraagd wordt om te onderzoeken of de voorgestelde duiding 'Israël = de Kerk uit Jood en heiden' klopt, zeg ik vanuit 'de Schriften' dat deze niet juist is.

In het Oude Testament worden Juda en Efraïm onderscheiden als het Twee- en het Tienstammenrijk. Er staan bijzondere beloften voor de eenheid van de gescheiden rijken, bijvoorbeeld in Ezechiël 37, maar Israël wordt altijd onderscheiden van de volken. Jesaja laat weten dat de volken mee zullen doen in de verering van de God van Israël, maar nergens is Efraïm een aanduiding voor de volken, ook niet in de tijd van de verstrooiing. Paulus kan dergelijke woorden wel citeren en ze toepassen, maar dit is iets anders dan een herinterpretatie.

Bij het lezen van dit boek bekwam mij meer dan eens de vraag 'Lezen wij wel dezelfde Bijbel'? Blijkbaar is het mogelijk bij dit onderwerp dezelfde teksten op tegenovergestelde wijze te interpreteren. Des te meer is van belang dat wij ons rekenschap geven van het hele kader (paradigma) waarin de uitleg staat. Het huidige boek vertoont meer kenmerken van een Griekse vorm van abstract denken dan van het concretere Joodse denken van Paulus en zijn volksgenoten. Voor mij is de voortgaande heilsgeschiedenis doorslaggevend; de apostel heeft niet met terugwerkende kracht een geheel andere betekenis aan het Oude Testament gegeven. Wat betekent het woord 'vervullen'? Hoe maakt Paulus gebruik van Joodse regels van uitleg van de Schrift, om daarmee zijn boodschap kracht bij te zetten en te betuigen dat Jezus de Christus is? Het is mijn bedoeling dat in toekomstige publicaties nader uit te werken, omdat in een recensie slechts een algemene indruk gegeven kan worden. Maljaars gaat te weinig in op zulke kaders en mede daarom zijn de indrukwekkende detailexegeses zo weinig overtuigend.